

تأثیر روش یادگیری معکوس بر عزت نفس دانش آموزان دوره ابتدایی

پروین احمدی^۱، زهرا زارعان^۲، مریم ابراهیم پور^۳

دریافت: ۱۴۰۱/۸/۲۶ پذیرش: ۱۴۰۲/۱/۱۶

چکیده

مطالعه حاضر در راستای بررسی تأثیر روش یادگیری معکوس بر عزت نفس دانش آموزان دوره ابتدایی باروش شبه آزمایشی (پیش آزمون و پس آزمون با یک گروه کنترل) صورت گرفت. جامعه آماری شامل دانش آموزان دختر پایه اول ابتدایی منطقه پادناسمیرم بود، نمونه شامل ۳۰ دانش آموز که به صورت نمونه گیری در دسترس انتخاب و به طور تصادفی به گروه آزمایش و کنترل هر گروه ۱۵ نفر تقسیم شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت بود که در پنج مؤلفه (اجتماعی، آموزشگاهی (تحصیلی- شغلی)، خانوادگی، عمومی و کلی) طراحی شده است و نتایج پژوهش آفاداداشی (۱۳۸۴) نشان دهنده اعتبار و روایی قابل قبول برای سیاهه عزت نفس کوپر اسمیت است. برای تدریس معکوس، بسته آموزشی را پژوهشگران با همکاری دو تن از متخصصان رشته برنامه ریزی درسی و معلم کلاس طراحی کردند و پس از هماهنگی و احراز روایی صوری و محتوایی برای مداخله در هفت جلسه ۴۰ دقیقه‌ای اجرا شد. یافته‌های حاصل از آزمون تحلیل کواریانس نشان داد که یادگیری معکوس توانسته است اثر معنی داری بر متغیر عزت نفس بگذارند همچنین یادگیری به روش معکوس می‌تواند موجب افزایش عزت نفس در دانش آموزان گردد.

کلید واژه‌ها: عزت نفس، کلاس درس معکوس، دوره ابتدایی، روش شبه تجربی، دانش آموز ابتدایی.

۱. دانشیار گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران، نویسنده مسئول، pahmadi@alzahra.ac.ir
۲. دانشجوی دکتری برنامه درسی، گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.
۳. دانشجوی دکتری برنامه درسی، گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی آدمی، دوران کودکی است که در آن شخصیت پایه ریزی می‌شود. کودک در این دوران نه تنها نیازمند مراقبت جسمانی است بلکه به پرورش اجتماعی، عاطفی، روانی و ذهنی به عنوان مراحل و عوامل تعیین کننده اساسی هم نیازمند است (مختاری، ۱۳۹۴). دوران کودکی مرحله‌ای در راه بزرگسال شدن است. از سوی دیگر، بزرگسالی یک مرحله نیست، بلکه آن نقطه اوج و هدف نهایی و در نتیجه، پایان مراحل رشد است. در حقیقت، رویکرد رشدی، مجموعه‌ای از قوانین جهان شمول زیست‌شناختی و روان‌شناختی را به فرآیند رشد همه انسان‌ها، فارغ از تفاوت‌های فردی و ویژگی‌های فرهنگی اجتماعی‌شان، تعمیم می‌دهد (ذکایی، ۱۳۹۵). رویکرد رشدی، توسط شیوه‌های فرزندپروری از سوی والدین، معلمان، سیاست‌گذاران آموزشی و عامه مردم حمایت شده و می‌شود (جیمز و پروت^۱، ۲۰۰۵، به نقل از شیخه و همکاران، ۱۳۹۷). یکی از عوامل مهمی که شخص را وا می‌دارد که به گونه‌ای مؤثر عمل نماید و در کارهایش جدیت و پشتکار داشته باشد، عزت نفس است. فردی که از عزت نفس پایین‌تری برخوردار است، خیلی راحت‌تر، از اهداف خود چشم‌پوشی کرده و بسیار آسان‌تر در جهتی که دیگران برای او برمی‌گزینند پا می‌گذارد (آلیس^۲، ۱۹۸۹، به نقل از پونقاش تهرانی، ۱۳۹۶). عزت نفس روی چگونگی خوشحالی یا غمگینی افراد تأثیر نمی‌گذارد بلکه روی این تأثیر می‌گذارد که چگونه آن‌ها بعد از شکست یا موفقیت در مورد خودشان احساس می‌کنند. به عبارت دیگر، افراد دارای عزت نفس پایین‌تر زمانی که موفق می‌شوند احساس غرور و افتخار می‌کنند اما زمانی که شکست بخورند خود را سرزنش نموده، دچار شرمندگی می‌شوند (براون و مارشال^۳، ۲۰۰۶).

برای افزایش عزت نفس باید مؤلفه‌هایی چون «احساس کفایت»، «احساس مسئولیت»، «احساس پذیرش و محبت» و «احساس رضایت از وضع جسمانی» را در فرزندانمان ایجاد کنیم (همتی، ۱۳۹۰). نتیجه مطالعات و پژوهش‌های گوناگون موید این مطلب است که میزان و کیفیت برخورداری انسان از اعتماد به نفس، نیروی اراده، قدرت تصمیم‌گیری، ابتکار، خلاقیت، نوآوری، بهداشت فکر و روان، رابطه مستقیمی با میزان عزت نفس و خودارزشمندی دارد؛ به همین دلیل، امروزه در پیشگیری، اصلاح و درمان بسیاری از اختلالات شخصیتی و رفتاری کودکان و نوجوانان نظیر کم‌رویی، گوشه‌گیری، لجبازی، پرخاشگری، تنبلی و ناهنجاریهای اجتماعی به عنوان اولین یا مهمترین گام به ارزیابی و پرورش احساس عزت نفس آنان پرداخته می‌شود (سعادت‌مند، ۱۳۸۰). عزت نفس یک ساختار علمی مهم در روند آموزش است (رابری، رودباری، امیرمحمدی دولت‌آباد، ۱۳۹۸).

با توجه به اینکه تقویت عزت نفس در سنین کودکی بسیار با اهمیت است در این راستا نمی‌توان از نقش محیط‌های آموزشی و مدارس و به تبع آن معلمان به سادگی عبور کرد و از شیوه‌های آموزشی مناسب برای بهبود خودپنداره، اعتماد به نفس و عزت نفس دانش‌آموزان بهره‌نگرفت. عزت نفس یکی از متغیرهایی است که می‌تواند با پیشرفت تحصیلی در ارتباط باشد، عزت نفس مؤلفه‌ای است که تحت تأثیر محیط آموزشی قرار دارد و وجود آن بر همه سطوح زندگی اثرگذار است و همچنین از جمله عواملی است که می‌تواند در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نقش داشته باشد، چرا که عزت نفس یکی از ملزومات عاطفی زندگی است و بدون آن بسیاری از نیازهای اساسی برآورده نمی‌شوند (گرین^۴ و همکاران، ۲۰۰۴، ص ۴۶۹ به نقل از احمدی علی‌آبادی و ایزان، ۱۴۰۱).

بنابراین عزت نفس در زندگی انسان به عنوان هسته مرکزی، ساختارهای روانشناختی فرد را چون سپر محافظ در برابر اضطراب محافظت نموده، آسایش خاطر را برای او فراهم می‌آورد. افراد دارای عزت نفس بیشتر، از رویکردهای مطالعه و یادگیری مناسب استفاده می‌کنند و در تحصیل موفق‌ترند (طاهرپور، کلاتری و پورشافی، ۱۴۰۱).

برای دستیابی به عزت نفس همچون سایر توانمندیهای عاطفی-روانی نمی‌توان از نقش آموزش غافل شد. آموزش مجموعه فعالیت‌هایی است که تدارک دیده می‌شود تا به یادگیری بینجامد. آنچه اهمیت دارد شناخت روش‌های مختلف آموزشی و استفاده از آن در بهینه کردن یادگیری است. باوجود تنوع و گسترش روش‌های آموزشی، بسیاری از مربیان و پژوهشگران تلاش کرده‌اند روش‌های جدیدی در تدریس و آموزش به دست آورند تا بتوانند مؤثرترین روش آموزش در موضوعات مختلف و در

^۱ -James&Prout

^۲ -Elis

^۳ -Brown&Marshall

^۴ - Green

سطوح گوناگون یاددهی - یادگیری را برگزینند، یا برای رسیدن به نتیجه بهتر در بعضی از موقعیت‌ها آنها را با یکدیگر ترکیب کنند (کدیور، ۱۳۹۰). در آموزش قرن بیست و یکم، نابرابری‌های زیادی وجود دارد که بر جمعیت آسیب پذیر دانش آموزان تأثیر می‌گذارد. مریان به عنوان کسانی که به عموم جامعه خدمت می‌رسانند، باید از نحوه بهتر خدمت به این گروه از دانش آموزان آگاه باشند. آموزش معکوس یک روش نوید بخش آموزش است، اما ممکن است روش‌های برتری در تحقیقات آینده بدست آید (سیج^۱، ۲۰۲۰).

در همین راستا، در سال‌های اخیر، عرصه روش‌های یاددهی - یادگیری نیز به مانند فناوری شاهد نوآوری‌هایی است که هر یک می‌تواند بخشی از فرآیندهای پیشین را دگرگون سازد. کلاس معکوس^۲ که گاهی از آن به کلاس وارون یاد می‌شود یکی از این نوآوری‌هاست. این نوآوری از سویی بر مدیریت زمان یادگیری تأثیر می‌گذارد و بهره‌وری آن را دوچندان می‌کند و از سوی دیگر، روند انجام فعالیت‌های یادگیری، نقش معلم و دانش آموز، مکان یادگیری و رسانه‌های یادگیری را به طور جدی دستخوش تغییر می‌سازد (امانی طهرانی، ۱۳۹۸). جاناتان برگمن از کسانی است که در زمینه یادگیری معکوس کارهای مختلفی انجام داده است. وی در گذشته به کلاس معلم محور علاقه مند بود، اما زمانی که مشاهده کرد چگونه دانش آموزانش با معکوس کردن آموزش درگیر فرایند یادگیری شده‌اند، آن روش را رها کرد و به سمت روش معکوس روی آورد. یادگیری معکوس به او امکان داد تا دانش آموزش را بهتر بشناسد و دلیل معلم شدنش را به یاد آورد. به عقیده برگمن^۳ یادگیری معکوس یک طرز فکر و ذهنیت است (احمدآبادی و همکاران ۱۳۹۹).

کلاس معکوس یک ایده ساده در خود دارد و اساس آن، این دو مرحله است: - دور شدن از آموزش مستقیم (که اغلب سخنرانی است) یادگیری در یک فضای آموزش گروهی. این معمولاً به این معنی است که دانش آموزان قبل از آمدن به کلاس فیلم‌های آموزشی (فیلم معکوس) را می‌بینند و با آن تعامل دارند. درگیر کردن در انواع متنوعی از فعالیت‌ها که به دانش آموزان اجازه می‌دهد تا مفاهیم یاد گرفته شده را تمرین کنند و مهارت‌های سطح بالای تفکر را به کار گیرند. به بیان دیگر و در یک کلام، در کلاس معکوس: ارائه آموزش مستقیم به هر فرد در خارج از کلاس صورت می‌گیرد و از زمان کلاس برای کار گروهی و رسیدگی به نیازهای فردی استفاده راهبردی می‌شود (برگمن و سمز^۴، ۱۳۹۸). براساس شیوه آموزش کلاس معکوس بسیاری از فعالیت‌های یادگیری از طریق تعاملات صورت می‌گیرد که اساس گروه بندی فراگیران را تشکیل می‌دهد؛ از این رو مدرس باید با ایفای نقش مربی گری خود فراگیران را به تعامل ترغیب کند. طبق یافته‌ها گروه بندی فراگیران براساس تعامل بین مدرس و فراگیر در کلاس درس؛ یادگیری از طریق همتایان (هم کلاسی‌ها)؛ تبادل بازخورد؛ راهنمایی معلم و دوستان، و تعاملات گروه کوچک صورت می‌گیرد (کاوایانی، لیاقت دار، زمانی و عابدینی، ۱۳۹۷).

بیشتر پژوهش‌هایی که در زمینه یادگیری معکوس صورت گرفته معطوف به بررسی و تقویت ابعاد حیطة شناختی یادگیری بوده است و کمتر به حیطة روانی و عاطفی (نگرشی) توجه شده است. از این رو، در این پژوهش سعی شده است به این مهم پرداخته شود.

در اینجا با توجه به موضوع پژوهش، پیشینه پژوهشی به صورت ذیل بیان می‌گردد:

ژائو، لئو و سیو^۵ (۲۰۲۱)، در مطالعه خود به مقایسه تأثیرات مختلف رویکرد کلاس معکوس به نام فناوری آموزشی پیشرفته بر روی دانشجو معلمان قبل از خدمت پرداختند. در این مطالعه دو گروه شرکت کردند در فراگیران گروه آزمایشی کلاسهای معکوس دریافت کردند و گروه کنترل رویکرد سنتی سخنرانی محور را دریافت کردند. این بررسی شامل ارزیابی رضایت از یادگیری، خود کارآمدی و انگیزه یادگیری بود. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل پیشرفت یادگیری بهتری را نشان داده‌اند. شرکت کنندگان گروه آزمایش در زمینه رضایت از یادگیری، خود کارآمدی و انگیزه یادگیری درک بهتری

^۱ -Seage

^۲ -Flipped

^۳ - Bergmann

^۴ - Sams

^۵ - Zhao, Liu & Su

نسبت به گروه کنترل نشان دادند. با در نظر گرفتن نتیجه کلی مطالعه، مدل کلاس معکوس را می‌توان در دوره تکنولوژی آموزشی پیشرفته دانشجویان معلمان پیش از خدمت به کار برد.

ملاورمن، سوسیلواتی، سیفا و رفانی^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «استراتژی هدایت کلاس درس با روش معکوس برای خدمات راهنمایی و مشاوره در مدارس اندونزی در دوران دیجیتال» بیان می‌دارند که تقاضا برای یک سیستم آموزشی بهتر علاوه بر پیشرفت تحصیلی بیشتر، دانش آموزانی با شخصیت بهتر نیز به بار می‌آورد. به ویژه، در عصر دیجیتال، تلفیق فناوری در روند خدمات راهنمایی و مشاوره در مدارس بسیار مهم است. این مطالعه با هدف ارائه یک مرور انتقادی از نحوه اجرا و کاربرد راهنمایی کلاسیک با فرمت کلاس معکوس در مواجهه با پیشرفت تکنولوژی صورت می‌گیرد تا به عنوان تلاشی توسط مشاوران مدارس به منظور ایجاد نوآوری در خدمات راهنمایی و مشاوره در مدارس انجام شود.

زو^۲ (۲۰۲۰) به بررسی ادراک دانش آموزان و معلمان ابتدایی از کلاس درس معکوس گیمیفای (بازی شده) پرداخته است، نتایج پژوهش نشان داد که هم دانش آموزان و هم معلمان مزایایی برای کلاس معکوس گیمیفای دانسته‌اند از جمله: افزایش انگیزه یادگیری و تعامل، مهارت‌های یادگیری و اعتماد به نفس و بهبود عملکرد و نتایج یادگیری. معلمان خودآموزی قبل از کلاس را به عنوان بخشی اساسی در کلاس معکوس می‌دانستند که نقش مهمی در کمک به دانش آموزان در یادآوری و درک دانش پایه داشتند، به طوری که زمان بیشتری در کلاس برای فعالیت‌های بازیافتی و تعاملی وجود داشت که هدف آنها کمک به دانش آموزان در کاربرد، تحلیل و ارزیابی دانش بود.

ملاورمن، نوگروهو، سوسیلواتی، آفریویلدا و کونویجایا^۳ (۲۰۱۹) با هدف تقویت عزت نفس و خوش بینی دانشجویان کارشناسی مشاوره از استفاده از هدایت کلاس درس معکوس با رسانه‌های ویدئویی متحرک، طرح آزمایشی خود را پیش از آزمون و پس از آزمون بر یک گروه روی ۱۴ دانشجو با انتخاب تصادفی اجرا نمودند. نتایج پژوهش نشان داد که روش هدایت کلاس درس معکوس با رسانه‌های ویدئویی متحرک افزایش عزت نفس و خوش بینی دانشجویان مشاوره را به دنبال داشت.

لیو و سوکاواتی^۴ (۲۰۱۹) به بررسی اثرات آموزش مباحثه‌ای در محیط یادگیری معکوس بر مهارت‌های تفکر انتقادی دانش آموزان پرداختند و یافته‌های پژوهش حاکی از اثرات مثبت DIFLE^۵ (آموزش مناظره از طریق یک محیط یادگیری معکوس) بر مهارت‌های تفکر انتقادی و رضایت عمومی دانش آموزان و همچنین تأیید مثبت آنها نسبت به این مطالعه است.

ونچک، فریبرگ، کوواریوباس و ملتروف^۶ (۲۰۱۸) به بررسی خودپنداره، عزت نفس و موفقیت تحصیلی دو گروه دانش آموزان دبستانی اقلیت و اکثریت در یکی از مناطق بومی آمریکای شمالی پرداخته و دریافته‌اند که هر دو گروه دانش آموزان اقلیت و اکثریت، عزت نفس مثبت داشتند. اما دانش آموزان اقلیت نسبت به اکثریت، خودپنداره و پیشرفت تحصیلی کمتری را نشان دادند. نظری^۷ (۱۴۰۱) به بررسی تأثیر روش آموزش معکوس بر خط بر خودراهبری و تاب‌آوری تحصیلی در ایام همه‌گیری کووید ۱۹ پرداخته و نتایج این پژوهش نشان دادند که آموزش معکوس بر خط، تأثیر مثبت و معناداری بر خودراهبری و تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان در طول همه‌گیری کووید ۱۹ در درس زبان تخصصی داشته است؛ بدین معنا که آموزش معکوس بر خط، سبب افزایش خودراهبری و تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان می‌گردد.

غلامی، زارع و فلاح^۸ (۱۴۰۱) در پژوهشی با هدف بررسی تأثیر آموزش به روش کلاس معکوس بر میزان انگیزش و یادگیری درس زیست شناسی و مقایسه آن بین دختران و پسران بیان نمودند بین دانش آموزانی که تحت آموزش به روش کلاس معکوس قرار گرفته‌اند و دانش آموزان گروه گواه، از نظر انگیزه و پیشرفت تحصیلی تفاوت معنی داری وجود دارد. آموزش به روش کلاس معکوس نسبت به روش سنتی منجر به افزایش یادگیری می‌شود و این افزایش در دختران

^۱ - Mulawarman, Susilawati, Syifa & Rifani

^۲ - Zou

^۳ - Mulawarman, Nugroho, Susilawati, Afriwilda & Kunwijaya

^۴ - Liu & Sukavatee

^۵ - Debate Instruction through a Flipped Learning Environment

^۶ - Cvencek, Fryberg, Covarrubias & Meltzoff

^۷ - COVID-۱۹

نسبت به پسران بیشتر است. همچنین نتایج نشان داد کلاس معکوس موجب تقویت همکاری‌های گروهی و یادگیری و درک عمیق‌تر مفاهیم می‌شود. از بررسی پرسشنامه والدین نیز مشخص شد آنان نسبت به این روش تمایل دارند ولی عواملی مثل عدم اعتماد به مضامین دنیای مجازی و وجود سایه سنگین کنکور، از موانع موجود به شمار می‌روند.

عمرانی، افکاری و قادری (۱۴۰۰) در «اثربخشی آموزش معکوس بر تاب آوری تحصیلی دانش آموزان» نشان دادند که آموزش معکوس بر تاب آوری تحصیلی دانش آموزان تأثیر بسزایی دارد، به طوری که ۰/۵۶ تاب آوری تحصیلی دانش آموزان دختر پایه یازدهم در درس انسان و محیط زیست را ارتقاء می‌بخشد.

نیایی، ایمان زاده و واحدی (۱۴۰۰) در «اثربخشی تدریس معکوس بر اضطراب ریاضی و عملکرد ریاضی دانش آموزان پایه پنجم شهرستان مرند» نشان دادند که چهار بعد اضطراب ریاضی اعم از (اضطراب یادگیری، اضطراب حل مسئله، اضطراب نسبت به معلم ریاضی و اضطراب ارزیابی ریاضی) در دانش آموزان کلاس معکوس نسبت به دانش آموزان کلاس سنتی کاهش چشمگیری داشته است. عملکرد ریاضی دانش آموزان کلاس معکوس نسبت به کلاس سنتی افزایش داشته است.

خشنود، بختیار پور، پاشا و باوری (۱۳۹۹) در پژوهشی با هدف مقایسه اثربخشی کلاس درس معکوس و کلاس درس مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی بر خلاقیت و عملکرد تحصیلی دانش آموزان که با روش نیمه آزمایشی صورت گرفته بود به این نتیجه دست یافتند که کلاس درس معکوس در مقایسه با کلاس درس مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی، موجب اثرگذاری مثبت بیشتری بر خلاقیت و عملکرد تحصیلی شده است.

شفائی، بیرامی، نریمانی، نظری و هاشمی (۱۳۹۹) پژوهشی با هدف مقایسه اثربخشی آموزش ریاضی بر عزت نفس و خودکارآمدی دانش آموزان مبتلا به اختلال یادگیری ریاضی، نوشتن و بهنجار بر اساس مدل مک کارتی را با توجه به ماهیت موضوع نیمه آزمایشی (پیش آزمون-پس آزمون چند گروهی) اجرا نمودند که نتایج آن حاکی از آن است که میانگین نمره‌های عزت نفس و خودکارآمدی گروه آزمایشی به طور معنی دار بیشتر از گروه گواه بود. نتایج این تحقیق می‌تواند در محیط‌های آموزشی جهت بهبود وضعیت مؤلفه‌های خود (عزت نفس و خودکارآمدی) دانش آموزان مبتلا به اختلال یادگیری و بهنجار مورد استفاده قرار گیرد.

ابوالقاسمی و محمدی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر روش یادگیری معکوس بر روی نگرش و عملکرد در درس ریاضی دوره ابتدایی» به این نتیجه رسیدند که روش یادگیری معکوس بر نگرش و بر عملکرد تحصیلی درس ریاضیات تأثیرگذار است و پیشنهاد نمودند که از روش تدریس معکوس می‌توان برای تدریس ریاضیات در مدارس ابتدایی استفاده کرد.

نتایج پژوهش وحیدی و پوشنه (۱۳۹۷) «تأثیر کلاس معکوس بر مهارت‌های فراشناختی و انگیزش تحصیلی دانش آموزان هنرستان» نشان داد که استفاده از روش تدریس کلاس معکوس بر مهارت‌های فراشناخت و انگیزه تحصیلی دانش آموزان پایه یازدهم هنرستان‌های شهر اصفهان تأثیر معناداری دارد.

نتایج پژوهش جوشقان نژاد و باقری (۱۳۹۷) در «تأثیر کلاس درس معکوس بر انگیزش تحصیلی و یادگیری دانشجویان در درس کامپیوتر» نشان داد که نتایج پژوهش میانگین انگیزش تحصیلی دانشجویان در کلاس‌های معکوس نسبت به کلاس سنتی افزایش یافته بود می‌توان نتیجه گرفت؛ کلاس معکوس در صورت فراهم کردن زمینه برای اجرا نسبت به آموزش‌های سنتی کارآمدتر است.

مرور پیشینه پژوهش اگر چه نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر تأثیر یادگیری معکوس علاوه بر حیطه شناختی در حیطه روانی-عاطفی نیز مطالعه شده است اما بیشتر این مطالعات در سطح آموزش عالی صورت گرفته و در سطح ابتدایی کمتر به آن پرداخته شده است. از این رو، پژوهشگران با توجه به اهمیت عزت نفس در کودکان و نقش مهم آن در زندگی کودکان و بزرگسالی آنان تصمیم گرفتند تا رابطه این مفهوم را از طریق یادگیری معکوس در مقطع ابتدایی بررسی نمایند.

بنابراین سؤال اصلی پژوهش بدینگونه مطرح می‌شود که:

آیا آموزش به روش معکوس بر عزت نفس دانش آموزان ابتدایی تأثیرگذار است؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از نظر رویکرد کمی و به روش پژوهش شبه آزمایشی^۱ با طرح پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل صورت گرفت که نمودار طرح در جدول شماره ۱ آمده است.

جامعه این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر (۳۰ نفر) پایه اول دوره ابتدایی منطقه پادنا در شهرستان سمیرم استان اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ بود که به صورت نمونه گیری در دسترس انتخاب و به طور تصادفی به دو گروه ۱۵ نفری آزمایش و کنترل اختصاص داده شدند. لازم به ذکر است نمونه انتخابی دارای بافت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی مشابهی بوده اند.

جدول ۱. مدل مفهومی طرح تحقیق

گروه	پیش آزمون	متغیر مستقل	پس آزمون
آزمایش	T _۱	شیوه آموزش معکوس	T _۲
کنترل	T _۱	-	T _۲

ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت ویژه دانش آموزان بوده است. پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت (۱۹۶۷) به منظور سنجش میزان احساس ارزشمندی دانش آموزان و دانشجویان در زمینه‌های اجتماعی و تحصیلی ساخته شده است. او با این فرض که عزت نفس خصیصه‌ای نسبتاً ثابت است بر اساس تجدید نظری که روی مقیاس راجرز و دایموند (۱۹۵۴) انجام داد آن را تهیه کرده است. این پرسشنامه مشتمل بر پنج موضوع است که عبارت است از انجام تکالیف آموزشی، روابط اجتماعی، خانواده، خود و آینده و دارای چهار خرده مقیاس است، عزت نفس کلی، عزت نفس اجتماعی (همسالان)، عزت نفس خانوادگی (والدین)، عزت نفس تحصیلی (آموزشی). این پرسشنامه دارای ۵۸ سؤال دو گزینه‌ای با گزینه‌های "بلی" و "خیر" است که هر فرد متناسب با وضعیت خود یکی از گزینه‌ها را انتخاب می‌کند. چون تست دارای خرده مقیاس آموزشی است، این تست را تنها می‌توان بر روی دانشجویان و دانش آموزان مورد استفاده قرار داد. این سیاهه به دو جنبه ذهنی و رفتارهای آشکار عزت نفس اشاره دارد. پرسشنامه فوق که در پنج مؤلفه طراحی شده است. در اختیار هر دو گروه آزمایش و کنترل قرار داده شد. مؤلفه‌های عزت نفس عبارتند از:

الف) بعد اجتماعی: مشتمل بر عقاید فرد در مورد خودش به عنوان یک دوست برای دیگران است. به طور کلی، فردی که نیازهای اجتماعی برآورده شود احساس خوبی در این زمینه خواهد داشت.

ب) بعد آموزشی (تحصیلی - شغلی): عزت نفس، مبتنی بر مقدار ارزشی است که کودک به عنوان یک دانش آموز برای خود قائل است. ارزیابی پیشرفت و توانایی تحصیل آسان نیست، اما اگر دانش آموز، با توجه به معیارهای مورد قبول جامعه، پیشرفت تحصیلی خوبی داشته باشد از عزت نفس تحصیلی برخوردار است.

ج) بعد خانوادگی: فردی که احساس می‌کند عضو باارزشی در خانواده است از محبت و احترام، به ویژه از ناحیه والدین برخوردار است، در این زمینه عزت نفس بالایی خواهد داشت.

د) بعد عمومی: تصور جسمانی، ترکیبی از ویژگی‌های جسمانی و توانایی‌های بدنی است. عزت نفس فرد در این زمینه، بر اساس رضایت از وضعیت جسمانی و ویژگی‌های ظاهری اش است.

ه) بعد کلی: در این جا ارزیابی و تصور کلی فرد از خود و یا خویش است و اساس ارزیابی فرد در همه زمینه‌ها است.

بررسی‌ها در ایران و خارج از ایران بیانگر آن است که این آزمون از اعتبار و روایی قابل قبولی برخوردار است (موسسه مطالعات کیفیت زندگی ایرانیان، ۱۳۹۹).

^۱ - Quasi-experimental

پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت از اعتبار و روایی قابل قبولی برخوردار است. ضریب آلفای کرونباخ $0/88$ را برای نمره کلی آزمون گزارش کرده‌اند. همچنین جهت سنجش روایی بین نمره کل آزمون با خرده مقیاس روان آزردگی در آزمون شخصیت آیزنک^۱، روایی واگرایی منفی و معنادار، و با خرده مقیاس برون گرایی، روایی همگرایی مثبت معنادار را نشان داده است. ادموندسون^۲ و همکاران (۲۰۰۶) نیز ضریب همسانی درونی $0/68$ تا $0/90$ را برای آزمون عزت نفس کوپر اسمیت گزارش کرده‌اند. کوپراسمیت^۳ و همکاران (۱۹۹۰) ضریب بازآزمایی را بعد از پنج هفته، $0/88$ و بعد از سه سال $0/70$ گزارش کرده‌اند.

برومند (۱۳۸۰) سیاهه عزت نفس کوپراسمیت را بر روی دانش آموزان دوره دبیرستان و پیش دانشگاهی شهرستان اسلام شهر هنجاریابی کرده است. ضریب اعتبار با استفاده از آلفای کرونباخ $0/89$ محاسبه شده است. برای بررسی روایی، همبستگی نمره‌های آن با نمره‌های حاصل از پرسشنامه آیزنک محاسبه شده و ضریب همبستگی $0/814$ ، نشان دهنده روایی ملاکی قابل قبول برای سیاهه کوپراسمیت است.

نتایج پژوهش آقاداتاشی (۱۳۸۴)، نیز که در شهرستان ابهر انجام شده است، نشان دهنده اعتبار و روایی قابل قبول برای سیاهه عزت نفس کوپر اسمیت است. آلفای کرونباخ در این پژوهش $0/796$ محاسبه شده است. در این پژوهش نیز ضریب روایی با استفاده از آزمون آیزنک $0/792$ محاسبه شده است. هم چنین برای بررسی روایی سازه، تحلیل عاملی با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی اجرا شده و نتایج نشان داده است که سیاهه از پنج مقیاس اشباع می‌باشد، که در مجموع 21 درصد کل واریانس متغیرها را تبیین می‌کنند. پایایی پرسشنامه عزت نفس در پژوهش حاضر $0/84$ بدست آمد که نشان می‌دهد از پایایی بالایی برخوردار است.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های حاصله از ابزار اندازه گیری پژوهش، طی برنامه SPSS ورژن ۱۸ در سطح آمار توصیفی از میانگین و انحراف استاندارد استفاده شده است، برای آزمون فرضیه‌ها جهت حذف اثر پیش آزمون بر پس آزمون از تحلیل کواریانس استفاده شد. که در آن، ضمن توجه به پیش فرضهای لازم (نرمال بودن توزیع نمرات، همگنی واریانس‌ها و شیب خط رگرسیون)، اثر متغیر مداخله گر پیش آزمون حذف شد تا میزان خطای واریانس به حداقل برسد.

بسته آموزشی

بسته آموزشی را پژوهشگران با همکاری دو تن از متخصصان برنامه ریزی درسی و معلم کلاس، براساس اهداف کلی و جزئی درس‌های مورد تدریس و براساس رویکرد آموزش معکوس، طراحی کردند و پس از هماهنگی و احراز روایی صوری و محتوایی برای مداخله در ۷ جلسه ۴۰ دقیقه‌ای اجرا شد. محتوای طراحی شده در قالب فیلم آموزشی از طریق واتس اپ در اختیار دانش آموزان قرار داده شد و دانش آموزان موظف بودند محتوای فیلم و تکالیف مربوط به آن را در خانه و خارج از کلاس درس مطالعه نمایند و با آمادگی وارد کلاس شوند و وقت کلاس صرفاً برای مرور، توضیحات تکمیلی و حل تمرینات کتاب صرف شود. با توجه به اینکه دانش آموزان پایه اول بودند با ایجاد گروه در واتس اپ و عضو نمودن اولیا دانش آموزان اطلاعات لازم برای انجام کار در اختیار اولیا قرار گرفت و همکاری آنان با فراهم نمودن بسته‌های تشویقی^۴ برای اولیا جلب گردید و در مورد روند انجام کار کاملاً توجیه شدند. این پژوهش در دو مرحله اجرا شد: ۱- آموزش معلم و ۲- آموزش دانش آموزان. در مرحله آموزش معلم، جزوه آموزشی برای معلم پایه اول و همین طور کتابهایی در این زمینه به همراه بروشورهایی در مورد نحوه اجرای آموزش معکوس در کلاس طراحی شد و از قبل در اختیار معلم گروه آزمایشی قرار داده شد و از او خواسته شد که قبل از حضور در کارگاه آموزشی که به صورت آنلاین برگزار گردید، جزوه ویژه معلمان را مطالعه کند. پس از آن در یک کارگاه آموزشی آنلاین به صورت عملی این جزوه با همراهی دو پژوهشگر که متخصص برنامه درسی بودند بررسی شد، در طی کارگاه ابتدا درباره نکاتی که از جانب معلم مبهم تشخیص داده شده بود، بحث و بررسی شد تا ابهامات رفع شوند. مرحله دوم، آموزش دانش آموزان است که معلم آموزش دیده آن را بر عهده گرفت. در این مرحله، قبل از شروع آموزش، خانواده‌ها توسط معلم کاملاً توجیه شدند.

^۱ - Eysenck

^۲ - Edmond Son

^۳ - Coopersmith

^۴ . بسته‌های تشویقی که برای اولیا در نظر گرفته شد شامل بارگذاری فیلمهای آموزشی جذاب در کانال ویژه اولیا، اهدای هدیه به اولیا

فعال، و امکان حضور معلم در منزل دانش آموز برای آموزش مستقیم بعضی دروس مشکل به صورت انفرادی به فرزند اولیا فعال بود .

سپس، پیش آزمون پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت از هر دو گروه دانش آموزان به صورت الکترونیکی و با هماهنگی و همکاری اولیا اخذ شد. پس از آن معلم آموزش دیده، آموزش را آغاز کرد. در این مرحله، معلم گروه آزمایشی که با روش کلاس معکوس آشنا شده بود، طبق سرفصلهای تعیین شده در بسته آموزشی، آموزش را شروع کرد. در این مداخله برای گروه آزمایش آموزگار آموزش دیده و برای گروه کنترل آموزگار دیگری که در مورد کلاس معکوس آموزش ندیده بود تدریس می کرد. شایان ذکر است در طول اجرای کلاس معکوس در گروه آزمایشی، گروه کنترل نیز همزمان به برنامه های عادی خود و تدریس به روش سنتی ادامه می دادند. در طول اجرای پژوهش راهکارهای متعدد برای همکاری اولیای دانش آموزان و جلوگیری از انصراف آنان برای ادامه به کار گرفته شد. پس از اتمام جلسات آموزشی مجدداً بر روی هر دو گروه آزمایش و کنترل پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت به صورت الکترونیکی اجرا و نتایج پس آزمون استخراج گردید.

یافته ها

در این بخش، میانگین و انحراف استاندارد مؤلفه های عزت نفس (عزت نفس عمومی، خانوادگی، اجتماعی و عزت نفس شغلی - تحصیلی) در جدول ۲ آمده است. قابل ذکر است پیش فرض تساوی واریانس با کمک آزمون لوین ($F=0/010$ و $Sig=0/922$) و نرمال بودن توزیع نمرات با آزمون شاپیرو-ویلک^۱ سنجیده و این پیش فرضها تأیید شد.

جدول ۲. مؤلفه های عزت نفس دانش آموزان دوره ابتدایی

مؤلفه ها		گروه آزمایش		گروه کنترل		
	مرحله	M	SD	مرحله	M	SD
عزت نفس عمومی	پیش آزمون	۱۴/۷۳	۲/۲۵	پیش آزمون	۱۵/۴۷	۱/۱۸
	پس آزمون	۱۵/۰۳	۱/۹۲	پس آزمون	۱۵/۰۶	۱/۳۳
عزت نفس خانوادگی	پیش آزمون	۴/۶	۱/۱۸	پیش آزمون	۵/۰۶	۱/۲۲
	پس آزمون	۴/۷۳	۱/۱۶	پس آزمون	۴/۱۳	۱/۳
عزت نفس اجتماعی	پیش آزمون	۴/۶۶	۰/۸۲	پیش آزمون	۵/۴	۰/۹۸
	پس آزمون	۵/۳۳	۱/۱۱	پس آزمون	۴/۸۷	۰/۹۹
عزت نفس شغلی-تحصیلی	پیش آزمون	۳/۲	۱/۱۵	پیش آزمون	۴/۱۳	۱/۱۸
	پس آزمون	۳/۱۳	۱/۱۲	پس آزمون	۲/۹۳	۰/۷۹
عزت نفس (کل)	پیش آزمون	۲۷/۲	۲/۳	پیش آزمون	۳۰/۰۶	۲/۳۷
	پس آزمون	۲۸/۳۳	۲/۹۲	پس آزمون	۲۷	۲/۳۶

یافته های استنباطی

با توجه به استفاده از دو گروه آزمایش و کنترل و برای آزمون فرضیه ها جهت حذف اثر پیش آزمون بر پس آزمون از تحلیل کواریانس استفاده گردید.

یافته های استنباطی مربوط به فرضیه پژوهش

فرضیه اول پژوهش: کلاس درس معکوس بر عزت نفس دانش آموزان دوره ابتدایی تاثیرگذار است. در جدول ۳ نتایج حاصله از تحلیل کواریانس تأثیر عضویت گروهی بر میزان نمرات عزت نفس آمده است.

جدول ۳- نتایج تحلیل کواریانس تأثیر عضویت گروهی بر میزان نمرات عزت نفس

منابع / شاخصها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	معنا داری	میزان تأثیر	توان آماری
عزت نفس (کل)	۱۰۳/۹۴۷	۱	۳۸/۶۴۳	**۰/۰۰۱	۰/۵۸۹	۰/۹۹
خطا	۷۲/۶۲۸	۲۷	-	-	-	-

پس از حذف تأثیر متغیرهای همگام بر روی متغیر وابسته و با توجه به ضریب F محاسبه شده، مشاهده می‌شود که بین میانگین‌های تعدیل شده نمرات عزت نفس (کل) بر حسب عضویت گروهی (گروه آزمایشی و گروه کنترل) در مرحله پس آزمون تفاوت معنا داری وجود دارد ($P < ۰/۰۱$). لذا فرضیه اول تأیید گردید. بنابراین، کلاس درس معکوس بر عزت نفس (کل) دانش آموزان دوره ابتدایی در پس آزمون گروه آزمایشی تأثیر داشته است. میزان این تأثیر در مرحله پس آزمون ۵۸/۹ درصد بوده است.

برای بررسی مؤلفه‌های عزت نفس از تحلیل کواریانس چند متغیری استفاده شد. در جدول ۴ نتایج حاصله از تحلیل کواریانس چند متغیری بر روی میانگین مؤلفه‌های عزت نفس آورده شده است.

جدول ۴. نتایج تحلیل کواریانس چند متغیری بر روی میانگین مؤلفه‌های عزت نفس

نام آزمون	مقدار	F	فرضیه	خطا	معنی داری	مجذور تا	توان آماری
آزمون لامبدای ویلکز	۰/۳۹۴	۸/۰۶۷	۴/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	**۰/۰۰۱	۰/۶۰۶	۰/۹۹

همان طور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود سطوح معنی داری آزمون، بیانگر آن است که کلاس درس معکوس در مرحله پس آزمون، حداقل میانگین یکی از متغیرهای عزت نفس عمومی، عزت نفس خانوادگی، عزت نفس اجتماعی و عزت نفس شغلی-تحصیلی گروه آزمایشی را نسبت به گروه گواه افزایش داده است. ($F=۸/۰۶۷, P=۰/۰۰۱$)، نتایج حاصل از تحلیل کواریانس چند متغیری نشان داده شده است که میزان تأثیر یا تفاوت برابر با ۰/۶۰۶ می‌باشد. یعنی ۶۰/۶ درصد تفاوت‌های فردی در نمرات متغیرهای عزت نفس عمومی، عزت نفس خانوادگی، عزت نفس اجتماعی و عزت نفس شغلی-تحصیلی مربوط به تأثیر عضویت گروهی می‌باشد. توان آماری نزدیک به یک نمایانگر کفایت حجم نمونه است.

فرضیه دوم پژوهش: کلاس درس معکوس بر ابعاد عزت نفس دانش آموزان دوره ابتدایی تأثیر دارد.

جدول ۵. نتایج تحلیل کواریانس چند متغیری تأثیر عضویت گروهی بر میزان نمرات ابعاد عزت نفس

متغیرها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معنا داری	میزان تأثیر	توان آماری
عزت نفس عمومی	۳/۵۳۰	۱	۳/۵۳۰	۵/۵۸۱	*۰/۰۲۷	۰/۱۸۹	۰/۶۲۱
خطا	۱۵/۱۸۰	۲۴	۰/۶۲۳	-	-	-	-
عزت نفس خانوادگی	۶/۳۹۰	۱	۶/۳۹۰	۱۴/۲۵۲	**۰/۰۰۱	۰/۳۷۳	۰/۹۵
خطا	۱۰/۷۶۱	۲۴	۰/۴۴۸	-	-	-	-
عزت نفس اجتماعی	۵/۹۷۷	۱	۵/۹۷۷	۹/۴۷۲	**۰/۰۰۵	۰/۲۸۳	۰/۸۴۰

-	-	-	-	۰/۶۳۱	۲۴	۱۵/۱۴۵	خطا	
۰/۷۴۰	۰/۲۳۵	*۰/۰۱۲	۷/۳۵۹	۷/۵۲۱	۱	۷/۵۲۱	عضویت گروهی	عزت نفس شغلی-تحصیلی
-	-	-	-	۱/۰۲۲	۲۴	۲۴/۵۲۹	خطا	

نتایج جدول ۵ نشان داد که بین میانگین‌های تعدیل شده نمرات عزت نفس عمومی، عزت نفس خانوادگی، عزت نفس اجتماعی و عزت نفس شغلی-تحصیلی بر حسب عضویت گروهی (گروه آزمایشی و گروه کنترل) در مرحله پس از آزمون تفاوت معنا داری وجود دارد ($P < 0/01$). لذا فرضیه دوم تأیید گردید. بنابراین، کلاس درس معکوس بر ابعاد عزت نفس دانش آموزان دوره ابتدایی در پس از آزمون گروه آزمایشی تأثیر داشته است. میزان این تأثیر در مرحله پس از آزمون به ترتیب برابر با ۱۸/۹، ۳۷/۳، ۲۸/۳ و ۲۳/۵ درصد بوده است.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به هدف پژوهش که بررسی تأثیر کلاس درس معکوس بر عزت نفس دانش آموزان دختر پایه اول ابتدایی بوده در تبیین یافته‌های پژوهش در ادامه به بحث و نتیجه گیری درباره یافته‌ها پرداخته شده است. از آنجا که افزایش مؤلفه‌های عزت نفس (عزت نفس خانوادگی، عزت نفس اجتماعی، عزت نفس عمومی و عزت نفس کلی) در دانش آموزان منجر به موفقیت تحصیلی، احساس ارزشمندی و ارزیابی مثبت از خود می‌گردد و کلاس معکوس هم با توجه به مؤلفه‌هایی مؤثر در پیشرفت تحصیلی (کنجکاوی، یادگیری عمیق، دانش آموز محوری، شناخت واقعی دانش آموز و ...) و همچنین، تأکید بر فناوری آموزشی و مهارت‌های فردی در عصر اطلاعات و تغییرات شتابان، صورت می‌گیرد، به عنوان یک روش مؤثر در تقویت عزت نفس محسوب می‌گردد. یافته‌های حاکی از آزمون تحلیل کواریانس چند متغیری نشان داد که کلاس معکوس توانسته است اثر معنی داری بر متغیر عزت نفس بگذارد. یافته‌های پژوهش نشانگر تأثیر مثبت کلاس معکوس بر سطوح عزت نفس در دانش آموزان دارد. همچنین، میانگین نمرات دانش آموزان در پس از آزمون گروه آزمایشی و کنترل تفاوت چشمگیری با یکدیگر دارند که میانگین نمرات عزت نفس دانش آموزان آموزش دیده از طریق کلاس معکوس بالاتر بوده است. یافته‌های مذکور در برخی گویه‌ها، با نتایج تحقیق کاویانی و همکاران (۱۳۹۴) که نشان داد کلاس معکوس بر متغیرهای پیشرفت تحصیلی، خود تنظیمی تحصیلی و انگیزش تحصیلی دانش آموزان تأثیر قابل توجهی دارد، منطبق و همسو می‌باشد. همچنین، یافته‌های اسماعیلی فر و همکاران (۱۳۹۴) نیز حاکی است که کلاسهای معکوس باعث تقویت احساس تعلق دانش آموزان نسبت به مدرسه می‌شود. نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های وحیدی و پوشنه (۱۳۹۷) همسو بود که نشان دادند استفاده از روش تدریس کلاس معکوس بر مهارت‌های فراشناخت و انگیزه تحصیلی دانش آموزان پایه یازدهم هنرستان‌های شهر اصفهان تأثیر معناداری دارد. همچنین، در نتایج تحقیق جوشقان نژاد و باقری (۱۳۹۷) اشاره شده است که میانگین انگیزه تحصیلی دانشجویان در کلاس‌های معکوس نسبت به کلاس سنتی افزایش یافته بود هرچند که اختلاف معنادار نبود و تنها در مؤلفه انگیزش بیرونی اختلاف معنی دار بود. در نهایت نتیجه گرفتند که کلاس معکوس در صورت فراهم کردن زمینه برای اجرا نسبت به آموزش‌های سنتی کارآمدتر است. پیری و همکاران (۱۳۹۷) نیز نشان دادند که میانگین نمرات خودراهبری دانش آموزان آموزش دیده از طریق کلاس معکوس بالاتر بود. صاحب یار و همکاران (۱۳۹۸) بیان می‌دارند راهبرد یادگیری معکوس بر تفکر تأملی دانش آموزان مؤثر بوده است؛ همچنین براساس نتایج، تأثیر یادگیری معکوس بر همه مؤلفه‌های تفکر تأملی (عادی، فهمیدن، تأملی و تفکر انتقادی) مثبت و معنادار است. ایزدی و همکاران (۱۳۹۹) بیان می‌دارند که استفاده از رویکرد کلاس معکوس در مقایسه با رویکرد سنتی بر متغیرهای احساس تعلق، انگیزش و خودتنظیمی تأثیر مثبت داشته است که با نتایج پژوهش حاضر همسو می‌باشد.

با توجه به تحقیقات فوق الذکر که در زمینه کلاس درس معکوس صورت گرفته‌اند و همسو با یافته‌های پژوهش حاضر می‌باشند می‌توان تبیین نمود که تدریس به روش معکوس می‌تواند موجب افزایش عزت نفس در دانش آموزان پایه اول گردد. در مورد علل افزایش عزت نفس در این شیوه می‌توان به ویژگیهای کلاس معکوس از قبیل تأثیر بر یادگیری عمیق، انگیزش و رغبت تحصیلی اشاره نمود. اما علاوه بر اینها، کلاس معکوس می‌تواند تبدیل به یک فضای همکاری توأم با آمادگی قبلی دانش آموزان بشود.

زو(۲۰۲۰) در پروژه‌ای یک ساله که در دوره ابتدایی انجام داده است، در نتایج تحقیق بیان می‌دارد که هم دانش آموزان و هم معلمان در مورد مزایای کلاس معکوس گیمیفای^۱ به توافق رسیده‌اند: این توافقات شامل افزایش انگیزه یادگیری و تعامل، افزایش مهارت‌های یادگیری و اعتماد به نفس، و بهبود عملکرد و نتایج مثبت یادگیری است. همچنین اشاره می‌کند که دانش آموزان علی‌رغم چالش‌ها، کلاس درس معکوس گیمیفای را؛ جذاب، مؤثر و ارزشمند می‌دانند. معلمان این امر را در ارتقاء انگیزه، اعتماد به نفس و ارتباطات و مهارت‌های یادگیری خودتنظیمی دانش آموزان مؤثر می‌دانند. علاوه بر اینکه نتیجه تحقیقات مختلف نشان می‌دهد که آموزش معکوس در رشد تفکر انتقادی، خلاقیت، اعتماد به نفس و رضایت عمومی دانش آموزان مؤثر بوده است (زو^۲، ۲۰۲۰). با توجه به پژوهش حاضر، پژوهشگران موارد ذیل را برای تحقیقات آینده پیشنهاد می‌نمایند:

- ۱- مطالعه اثر بلند مدت کلاس معکوس بر عزت نفس و سایر مقوله‌های مربوط به ابعاد مثبت شخصیت، اجرای پژوهش‌های همانند در پایه‌های مختلف و با جنسیت متفاوت، همچنین مطالعه آن بر روی نمونه‌های بیشتر در سایر مناطق آموزشی.
- ۲- تحقیق پیرامون چگونگی تدوین بسته‌های آموزشی و طراحی محتوای لازم جهت برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت کلاس معکوس برای معلمان جدید و نا آشنا به این شیوه.
- ۳- بررسی محتوای کتب درسی و استخراج مؤلفه‌های مربوط به عزت نفس به همراه طراحی بسته آموزشی جهت آموزش این مؤلفه‌ها به شیوه کلاس معکوس.

---

^۱ - Gamified

^۲ - ZOU

منابع

- احمدآبادی، آرزو، صفری، محمود و علیزاده، حمیده (۱۳۹۹). "روش تدریس معکوس؛ شیوه‌ای نوین بر کاهش کمرویی در دانش آموزان"، *آموزش پژوهی*، ۶(۲۲)، ۳۷-۴۸.
- احمدی علی آبادی، افسانه و ایزان، محسن (۱۴۰۱). "بررسی تأثیر برنامه درسی تلفیقی (محتوا محور و مهارت محور) بر میزان عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کلاس‌های چندپایه شهرستان پیرانشهر"، *آموزش پژوهی*، ۸(۳۱)، ۵۲-۶۴.
- اسماعیلی فر، محمدصادق، تقوایی یزدی، مریم و نیازآذری، کیومرث (۱۳۹۴). "تأثیر رویکرد کلاس معکوس بر احساس تعلق به مدرسه دانش آموزان دوره ابتدایی". *کنفرانس ملی مطالعات هنر و پژوهش‌های علوم انسانی*.
- ایزدی، صمد، نجف نژاد، فاطمه و عزیزی شمامی، مصطفی (۱۳۹۹). "تأثیر اجرای رویکرد کلاس معکوس بر پیشرفت تحصیلی، انگیزه یادگیری، احساس تعلق، انگیزه پیشرفت و خودتنظیمی در مقایسه با رویکرد سنتی در بین دانش آموزان پایه ششم دوره ابتدایی"، *نشریه تدریس پژوهی*، ۸(۳)، ۲۵۳-۲۸۲.
- برگمن، جانانان و سمز، ارون (۱۳۹۸). "یادگیری معکوس در دوره ابتدایی". ترجمه سید حسین رضوی خوشفی. تهران: انتشارات تیک.
- پورنقاش تهرانی، سیدسعید، فدوی اردکانی، الهام و نصری تاج آبادی، مریم (۱۳۹۶). "پیش بینی عملکرد تحصیلی برحسب خودپنداره، عزت نفس و خودکنترلی در دانش آموزان ابتدایی"، *نشریه رویش روان شناسی*، ۶(۲)، ۷۹-۱۰۲.
- پیری، موسی، صاحب یار، حافظ و سعداللهی، آرش (۱۳۹۷). "تأثیر کلاس معکوس بر خودراهبری در یادگیری درس زبان انگلیسی"، *فصلنامه فناوری آموزش*، ۱۲(۳)، ۲۳۶-۲۲۹.
- جوشقان نژاد، فاطمه و باقری، محسن (۱۳۹۷). "تأثیر کلاس درس معکوس بر انگیزش تحصیلی و یادگیری دانشجویان در درس کامپیوتر"، *فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی*، ۱۵(۵۸)، ۹۵-۱۰۷.
- خدائی مجد، وحید (۱۳۹۵). "ارزیابی شیوه‌های روان‌شناختی آموزش اعتماد به نفس در قصه‌های کودکان ایرانی". *نشریه علمی آموزش و ارزشیابی*.
- خشنود، هوشنگ، بختیار پور، سعید، پاشا، رضا و باوی، ساسان (۱۴۰۰). "مقایسه اثربخشی کلاس درس معکوس و کلاس درس مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی، بر خلاقیت و عملکرد تحصیلی دانش آموزان"، *فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۶(۲)، ۱۹۵-۲۲۴.
- ذکایی، محمد سعید (۱۳۹۵). "درآمدی بر مطالعات کودکی در ایران". تهران: آگاہ.
- رابری، ساره، رودباری، محمدحسین و امیرمحمدی دولت آباد، آمینه (۱۳۹۸). "بررسی رابطه عزت نفس و خلاقیت بین دانش آموزان شهر جیرفت"، *نشریه نخبگان علوم و مهندسی*، ۴(۶)، ۶۴-۵۶.
- رجاییان، ندا، کشتی ارای، نرگس و نادى، محمد علی (۱۳۹۷). "طراحی دوره آموزشی رفتار مصرف آب مبتنی بر روش یادگیری معکوس (پژوهش کیفی)"، *نشریه تدریس پژوهی*، ۶(۴)، ۱۸۸-۱۶۶.
- سعادت‌مند، زهره (۱۳۸۰). "رهنمود تربیتی برای اولیا و مربیان". اصفهان: قاصد سحر.
- شفائی، محمد، بیرامی، منصور، نریمانی، محمد، نظری، وکیل و هاشمی، تورج (۱۳۹۹). "اثربخشی آموزش ریاضی بر عزت نفس و خودکارآمدی دانش آموزان مبتلا به اختلال یادگیری ریاضی، نوشتن و بهنجار بر اساس مدل مک کارتی"، *فصلنامه ناتوانی‌های یادگیری*، ۱۰(۲)، ۴۰-۵۸.
- شیخه، رضا، صفایی مقدم، مسعود، پاک سرشت، محمد جعفر و مرعشی، سیدمنصور (۱۳۹۷). "تبیین دوران کودکی در رویکرد بر ساخت گرای اجتماعی (تحلیلی و سازانه درباره دوران کودکی)"، *نشریه فلسفه تربیت*، ۳(۱)، ۵۶-۲۵.
- صاحب یار، حافظ، گل محمدنژاد، غلام رضا و برقی، عیسی (۱۳۹۸). "مطالعه‌ی اثربخشی یادگیری معکوس بر تفکر تاملی دانش آموزان دوره دوم متوسطه در درس ریاضی"، *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۸(۳۲)، ۳۳-۶۲.
- صفایی مقدم، مسعود، پاک سرشت، محمد جعفر، مرعشی، سیدمنصور و شیخه، رضا (۱۳۹۷). "تبیین دوران کودکی در رویکرد بر ساخت گرای اجتماعی (تحلیلی و سازانه درباره دوران کودکی)"، *نشریه فلسفه تربیت*، ۳(۱)، ۵۶-۲۵.

- طاهرپور کلاتنری، مسعود و پورشافی، هادی (۱۴۰۱). "تأثیر آموزش به روش پرسش دوجانبه بر خود کارآمدی، عزت نفس و پیشرفت تحصیلی ریاضی دانش آموزان پایه ششم ابتدایی". *آموزش پژوهی*، ۸(۳۱)، ۲۲-۱۰.
- عمرانی، پروانه، افکاری، فرشته و قادری، مصطفی (۱۴۰۰). "اثربخشی آموزش معکوس بر تاب آوری تحصیلی دانش آموزان". *فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی*، ۱۸(۶۸)، ۱۷۸-۱۸۹.
- غلامی، اعظم، زارع، حسین و فلاح، وحید (۱۴۰۱). "تأثیر آموزش معکوس بر میزان انگیزش و یادگیری دانش آموزان در درس زیست شناسی: بررسی نقش جنسیت در میزان اثربخشی روشی نوین". *مجله پویا در آموزش علوم انسانی*، ۸(۲۶)، ۱-۱۳.
- کاوایانی، الهام، مصطفایی، سید محمد رضا و خاکره، فتنه (۱۳۹۴). "بررسی تأثیر رویکرد کلاس معکوس بر پیشرفت تحصیلی، خود تنظیمی تحصیلی، تعامل گروهی و انگیزش تحصیلی دانش آموزان". *نشریه پژوهش در آموزش*، ۱(۵)، ۵۲-۶۹.
- کاوایانی، حسن، لیاقت دار، محمد جواد، زمانی، بی بی عشرت و عابدینی، یاسمین (۱۳۹۷). "الگوی برنامه ریزی درسی در کلاس معکوس: سنتز پژوهی روش‌ها". *نشریه نظریه و عمل در برنامه درسی*، ۶(۱۱)، ۲۷۱-۲۰۳.
- کدیور، پروین (۱۳۹۰). "روان شناسی تربیتی". تهران: انتشارات سمت.
- مختاری، مرضیه و حقیقتیان، منصور (۱۳۹۵). "بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر نحوه نگرش والدین به دوران کودکی". *فصلنامه جامعه پژوهی فرهنگی*، ۶(۴)، ۱۱۷-۸۵.
- نظری، خسرو (۱۴۰۱). "تأثیر روش آموزش معکوس بر خط بر خودراهبری و تاب آوری تحصیلی در ایام همه گیری کووید ۱۹". *نشریه پژوهش در تربیت معلم*، ۵(۱)، ۱۱۹-۱۴۰.
- نیائی، سودابه، ایمان زاده، علی و واحدی، شهرام (۱۴۰۰). "اثربخشی تدریس معکوس بر اضطراب ریاضی و عملکرد ریاضی دانش آموزان پایه پنجم شهرستان مرند". *فصلنامه فناوری آموزش*، ۳(۱۵)، ۴۱۹-۴۲۸.
- وحیدی، زهرا و پوشنه، کامبیز (۱۳۹۷). "تأثیر کلاس معکوس بر مهارتهای فراشناختی و انگیزش تحصیلی دانش آموزان هنرستان". *فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۸(۳)، ۱۶۸-۱۴۱.
- همتی، مجید (۱۳۹۰). "چند ایست تاب نیست، خودمهارگری کودکان". قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- Brown, J. D. & Marshall, M. A. (۲۰۰۶). The three faces of self-esteem. In M. Kernis (Ed.), *Self-esteem: Issues and answers* (۴-۹). New York: Psychology Press .
- Liu, I. W., & Sukavatee, P. (۲۰۱۹). The Effects of Debate Instruction Through a Flipped Learning Environment on Critical Thinking Skills of Thai High School Students. *Scholar: Human Sciences*, 11(۱), ۲۳۸.
- Zou, D. (۲۰۲۰). Gamified flipped EFL classroom for primary education: student and teacher perceptions. *Journal of Computers in Education*, ۱-۱۶.
- Cvencek, D., Greenwald, A. G., & Meltzoff, A. N. (۲۰۱۶). Implicit measures for preschool children confirm self-esteem's role in maintaining a balanced identity. *Journal of Experimental Social Psychology*, 62, ۵۰-۵۷.
- Cvencek, D., Fryberg, S. A., Covarrubias, R., & Meltzoff, A. N. (۲۰۱۸). Self-concepts, self-esteem, and academic achievement of minority and majority north American elementary school children. *Child development*, 89(۴), ۱۰۹۹-۱۱۰۹.
- Seage, S. J., & Türegün, M. (۲۰۲۰). The Effects of Blended Learning on STEM Achievement of Elementary School Students. *International Journal of Research in Education and Science*, 6(۱), ۱۳۳-۱۴۰.
- Li, W., Zeng, X., Wang, Y., Curtis, R., & Sparks, E. (۲۰۲۱). Does school matter for students' self-esteem? Associations of family SES, peer SES, and school resources with Chinese students' self-esteem. *Research in Social Stratification and Mobility*, 71, ۱۰۰۵۶۵.
- Mulawarman, M., Nugroho, I. S., Susilawati, S., Afriwilda, M. T., & Kunwijaya, I. (۲۰۱۹). Enhancing self-esteem and optimism based on flipped classroom guidance on undergraduate counseling student in Indonesia. *European Journal of Education Studies*.
- Mulawarman, M., Susilawati, S., Syifa, L., & Rifani, E. (۲۰۲۰). Classroom Guidance Strategy with Flipped Method in Guidance and Counseling Services at Indonesia Schools in the Digital Era. *Islamic Guidance and Counseling Journal*, 3(۲), ۶۱-۷۴.

Zhao, L., Liu, X., & Su, Y. S. (۲۰۲۱). The differentiate effect of self-efficacy, motivation, and satisfaction on pre-service teacher students' learning achievement in a flipped classroom: A case of a modern educational technology course. *Sustainability*, 13(۵), ۲۸۸۸.

مشاهده شده در تاریخ ۱۳۹۹/۱۰/۲۱ (موسسه مطالعات کیفیت زندگی ایران)

<http://iqlsi.com>